

Адміністративне право і процес

УДК 342.9:347.51

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.20528621>

**Концептуальні засади адміністративно-правового механізму
компенсації шкоди, завданої збройною агресією проти України: система
спеціальних принципів**

Семенов Ігор Віталійович,

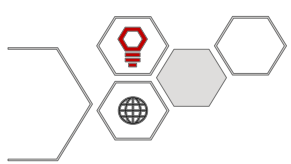
аспірант, Національний університет водного господарства та
природокористування, м. Рівне, Україна,
<https://orcid.org/0009-0002-6593-9839>

Прийнято: 17.01.2026 | Опубліковано: 30.01.2026

Анотація: Мета. Метою статті є з'ясування змісту і специфіку спеціальних принципів, на яких ґрунтується діяльність органів публічної влади у сфері відшкодування шкоди, завданої збройною агресією російської федерації проти України, та встановити їхню роль у формуванні ефективного адміністративно-правового механізму компенсації.

Методи. Методологічну основу дослідження становить поєднання системного аналізу, порівняльно-правового, формально-юридичного та структурно-функціонального методів. Сукупність цих методів дозволила виявити специфіку спеціальних принципів на тлі загальних засад адміністративно-правового регулювання, визначити їх змістовне наповнення та систематизувати за критерієм обсягу й специфіки правового впливу.

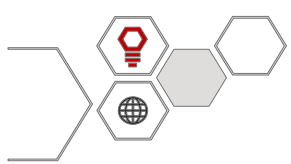
Результати. В результаті дослідження встановлено, що компенсаційна діяльність органів публічної влади в умовах збройного конфлікту та повоєнного відновлення не може ґрунтуватися виключно на загальних засадах адміністративно-правового регулювання, а потребує системи спеціальних

принципів, що відображають особливості фіксації шкоди, оцінки збитків, розгляду заяв постраждалих та організації відновлення. Обґрунтовано виокремлення п'яти спеціальних принципів за критерієм функціональної відповідності окремим елементам компенсаційного циклу. Принцип пріоритетності інтересів постраждалих осіб задає людиноцентричний стандарт ухвалення рішень. Принцип документування формує доказову базу та забезпечує функціонування Державного реєстру пошкодженого та знищеного майна. Принцип реінтеграції постраждалих осіб орієнтує компенсацію на повноцінне відновлення соціального становища постраждалого. Принцип інституційної спроможності гарантує реальну реалізованість ухвалених рішень. Принцип «відновлювати краще, ніж було», концептуально закріплений у Сендайській рамковій програмі, задає стратегічний орієнтир відбудови. Виявлено п'ять прогалин у компенсаційному законодавстві, а саме обмеженість суб'єктного складу отримувачів, відсутність ієрархії засобів доказування, відсутність механізму міжвідомчої координації, недостатність стандартів інституційної спроможності комісій та відсутність нормативного закріплення принципу «відновлювати краще, ніж було».

Висновки. Виокремлені принципи утворюють цілісну концептуальну основу компенсаційного механізму, оскільки кожен із них має самостійне нормативне наповнення і водночас перебуває у системному зв'язку з іншими. Їхня сукупна реалізація є необхідною умовою трансформації права на компенсацію з формально закріпленої правової можливості на дієвий інструмент захисту постраждалих осіб, зміцнення довіри громадян до держави та формування стійкої моделі повоєнного розвитку України.

Ключові слова: спеціальні принципи, адміністративно-правове регулювання, компенсаційний механізм, постраждалі особи, повоєнне відновлення, реінтеграція, інституційна спроможність, документування збитків, збройний конфлікт.

Conceptual Foundations of the Administrative-Legal Compensation Mechanism for Damage from the Armed Aggression against Ukraine: A System of Special Principles

Igor Semenov,

Postgraduate Student, National University of Water and Environmental

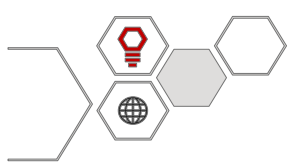
Engineering, Rivne, Ukraine,

<https://orcid.org/0009-0002-6593-9839>

Abstract: Purpose. The aim of the article is to clarify the substance and specific features of the special principles that underpin the activities of public authorities in compensating for damage caused by the armed aggression of the Russian Federation against Ukraine, and to establish their role in shaping an effective administrative-legal mechanism of compensation.

Methods. The methodological framework combines systemic analysis with comparative-legal, formal-legal and structural-functional methods. Together, these approaches reveal the distinctive features of the special principles against the background of the general foundations of administrative-legal regulation, clarify their substantive content and arrange them according to the scope and specific nature of their legal effect.

Results. The study finds that, in the conditions of armed conflict and post-war reconstruction, the compensation activities of public authorities cannot rest solely on the general foundations of administrative-legal regulation and require a system of special principles that reflect the particular features of damage recording, loss assessment, examination of victims' applications and the organisation of recovery efforts. The article identifies five special principles based on their functional correspondence to specific elements of the compensation cycle. The principle of prioritising the interests of affected persons sets the human-centred standard for decision-making. The principle of documentation builds the evidentiary basis of the mechanism and supports the operation of the State Register of Damaged and

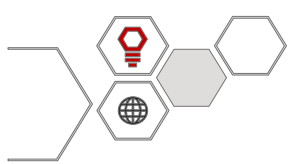

Destroyed Property. The principle of reintegration orients compensation toward the full restoration of the affected person's social standing. The principle of institutional capacity guarantees that the decisions taken can actually be implemented. The principle of “building back better”, as conceptually enshrined in the Sendai Framework, provides the strategic orientation for reconstruction. The analysis also exposes five gaps in the current compensation legislation, including a narrow range of compensation recipients; the absence of a hierarchy of means of proof; the lack of an inter-agency coordination mechanism; the inadequacy of institutional capacity standards for the relevant commissions; and the absence of any explicit normative recognition of the “build back better” principle.

Conclusions. Taken together, these principles form a coherent conceptual basis for the compensation mechanism and each carries its own normative content while operating in close interplay with the others. Only when applied jointly they can transform the right to compensation from a formally recognised entitlement into a genuinely effective tool for protecting affected persons, strengthening public trust in the state and laying the groundwork for a resilient model of Ukraine’s post-war reconstruction.

Keywords: special principles, administrative-legal regulation, compensation mechanism, affected persons, post-war reconstruction, reintegration, institutional capacity, damage documentation, armed conflict.

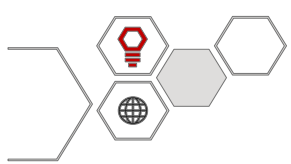
Постановка проблеми. Повномасштабна збройна агресія РФ проти України поставила перед вітчизняною правовою системою завдання, з якими вона раніше не стикалася у такому масштабі – у стислі строки сформувати дієздатний адміністративно-правовий механізм компенсації шкоди, завданої мільйонам фізичних і юридичних осіб. Базовою ланкою цього механізму є Закон України «Про компенсацію ...» (надалі – Закон про компенсацію) [1], ухвалений у лютому 2023 року, майже три роки застосування якого виявили системну ваду – у Законі про компенсацію не закріплено чіткої системи

спеціальних принципів, які б визначали зміст та спрямованість компенсаційної діяльності органів публічної влади в умовах триваючої збройної агресії. У підсумку адміністративні процедури зберігають здебільшого формальний характер, а реалізація права на компенсацію значною мірою залежить від адміністративного розсуду та фактичної організаційної готовності відповідних суб'єктів. Саме це і визначає практичну та наукову актуальність дослідження.

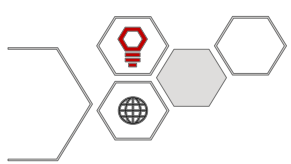
Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика відшкодування шкоди, завданої збройною агресією, привернула увагу вітчизняних правників відносно нещодавно, що обумовлено самим фактом виникнення відповідних правовідносин. Наявні дослідження можна умовно згрупувати у кілька тематичних напрямів.

Цивільно-правові та загальноправові підстави відшкодування досліджувалися у спільній роботі А. Б. Благої та О. А. Мартиненка [2], а також у роботах Е. А. Писаревої й Д. С. Клапоущака [3] та С. С. Шрамко [4]. Питання правової основи відшкодування шкоди, завданої фізичним і юридичним особам внаслідок повномасштабної агресії, ґрунтовно опрацьовано О. О. Гавриленко [5], яка зосередила увагу на загальних підставах відповідальності та юрисдикційних аспектах позовів проти держави-агресора. Специфіку правових засобів регулювання відшкодування шкоди майну фізичних осіб з огляду на дію режиму воєнного стану дослідила Ю. Труфанова [6], яка обґрунтувала потребу реформування національного законодавства задля підвищення ефективності правового регулювання відповідних процедур. Комплексний аналіз цивільно-правових наслідків війни в контексті відшкодування шкоди фізичним та юридичним особам здійснив О. Валендюк [7], який окреслив основні типи шкоди, що підлягають відшкодуванню, форми цивільно-правової відповідальності та виявив системні проблеми реалізації відповідного права, зокрема складність ідентифікації винних осіб, процедурні бар'єри та брак фінансових ресурсів. У зазначених працях сформовано базові підходи до правових підстав

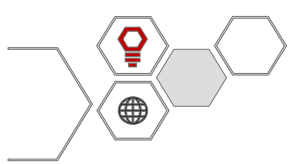
виникнення зобов'язань держави щодо компенсації воєнних втрат, умов та порядку подання відповідних вимог, обґрунтовано пропозицію щодо запровадження спеціального делікту в цивільному законодавстві. Водночас фокус цих робіт зосереджений переважно на матеріально-правових аспектах, тоді як питання організації адміністративних процедур залишається поза межами аналізу.

Міжнародно-правовий вимір відповідальності держави-агресора та механізми компенсації ґрунтовно опрацьовані у роботі В. М. Махінчука [8], який критично проаналізував нормативно-правове регулювання та судову практику у сфері відшкодування майнової шкоди, завданої агресією від 24 лютого 2022 року, та обґрунтував позицію, що ані публічно-правова, ані приватно-правова площини за наявних юридичних інструментів не забезпечують ефективного відшкодування. В. О. Коверзнев і С. П. Пономарьов [9] системно визначили юридичні підстави, форми та принципи відшкодування збитків, завданих Україні військовою агресією, обґрунтувавши, що відповідальність рф може реалізовуватися у формі реституції, репарації та компенсації, як окремо, так і в поєднанні, а виплата грошової компенсації має здійснюватися із дотриманням принципів соціальної справедливості і пропорційності. Цей напрям доповнюється комплексним дослідженням А. В. Войціховського, Ю. М. Коломійця та Р. В. Ватаманюка [10], які проаналізували відшкодування шкоди як форму міжнародно-правової відповідальності рф за порушення норми *jus cogens* – заборони агресії, дослідили практику Міжнародного суду ООН, ЄСПЛ і Міжнародного кримінального суду у формуванні стандартів відшкодування, а також обґрунтували перспективи створення спеціального міжнародного компенсаційного механізму. Ці праці формують важливий контекст для розуміння зовнішніх правових рамок, проте питання внутрішніх адміністративних процедур і принципів їх організації в них окремо не досліджувалося.

Принципи адміністративно-правового регулювання у суміжних сферах опрацьовані у працях В. А. Шатіла [11], в якій сформульовано загальнонаукові підходи до визначення принципів права з точки зору конституційного механізму державної влади, та О. В. Сенаторової [12], яка системно дослідила гарантії прав людини в умовах збройних конфліктів крізь призму норм міжнародного гуманітарного права. Доктринальне підґрунтя загальної концепції принципів права закладено у класичній монографії А. М. Колодія, який системно опрацьовував поняття, ознаки, систему та функції принципів права як самостійної правової категорії [13]. Безпосередньо до проблематики адміністративно-правового забезпечення повоєнних компенсаційних процесів наближається дослідження В. І. Курила та В. В. Мушенка [14], в якому проаналізовано адміністративно-правові засади реалізації проектів повоєнного відновлення України та обґрунтовано систему засадничих положень нормативно-правового регулювання відновлювальної діяльності публічної адміністрації. Окремої уваги заслуговує дослідження Є. В. Мінакової [15], яка ґрунтовно проаналізувала принципи реінтеграції тимчасово окупованих територій з виокремленням загальних і спеціальних засад відповідного механізму. Однак названі роботи стосуються або загальних засад правового регулювання, або суміжних сфер (захист прав людини у збройних конфліктах, реінтеграція тимчасово окупованих територій) і не конкретизують принципи саме адміністративно-правового механізму компенсації майнової шкоди.

Низку публікацій останніх років присвячено окремим аспектам адміністративно-правового виміру компенсаційних правовідносин. Так, особливості правового регулювання відшкодування шкоди власникам нерухомого майна, знищеного або пошкодженого внаслідок бойових дій, зокрема процедурні проблеми застосування Закону про компенсацію, окреслено у праці О. С. Юніна [16]. Утім, наведені дослідження здебільшого зосереджені на матеріально-правових засадах і процедурних деталях окремих

елементів механізму, тоді як питання саме принципів організації адміністративно-правового механізму компенсації майнової шкоди в них не виокремлюється як самостійний предмет аналізу.

Таким чином, попри значний масив напрацювань, жодне з наявних досліджень не здійснює системного аналізу саме спеціальних принципів адміністративно-правового механізму компенсації воєнної шкоди як самостійної наукової проблеми.

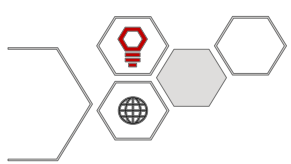
Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Аналіз наявних досліджень дозволяє виявити три взаємопов'язані прогалини.

По-перше, у вітчизняній адміністративно-правовій науці відсутня усталена класифікація принципів компенсаційної діяльності органів публічної влади в умовах збройного конфлікту: принципи або ототожнюються із загальними засадами адміністративного права, або використовуються безсистемно як риторичні орієнтири без нормативного наповнення.

По-друге, у наявних роботах практично не досліджується питання про те, яким чином принципи мають забезпечувати узгодженість між окремими елементами системи компенсації (реєстрацією шкоди, оцінкою збитків, розглядом заяв і виплатою відшкодування) та яким змістовним навантаженням вони мають бути наділені для виконання цієї функції.

По-третє, практика застосування Закону про компенсацію виявила конкретні вади – складність процедур для вразливих категорій населення, недостатню інституційну спроможність комісій, відсутність чітких стандартів документування. Такі недоліки не отримали концептуального пояснення крізь призму принципів адміністративно-правового регулювання.

Зазначені прогалини мають не лише теоретичне, а й безпосереднє практичне значення, адже без визначення принципів, що мають спрямовувати компенсаційну діяльність, удосконалення відповідного законодавства відбуватиметься ситуативно, без системного орієнтира.

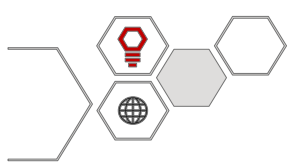

Метою статті є визначення та характеристика системи спеціальних принципів діяльності органів публічної влади щодо відшкодування шкоди, завданої внаслідок збройної агресії РФ, встановлення їх змісту, нормативного підґрунтя та взаємозв'язку, а також обґрунтування їхньої ролі як концептуальної основи ефективного адміністративно-правового механізму компенсації.

Для досягнення цієї мети вирішуються такі завдання: (1) розмежувати загальні та спеціальні принципи за критерієм специфіки правового впливу у сфері компенсації воєнної шкоди; (2) визначити змістовне наповнення кожного зі спеціальних принципів із посиланням на норми національного законодавства та міжнародно-правові стандарти; (3) встановити системний взаємозв'язок між виокремленими принципами; (4) окреслити практичні форми їх реалізації в умовах триваючого збройного конфлікту.

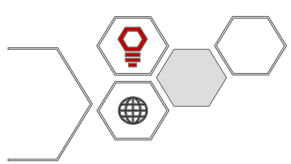
Виклад основного матеріалу дослідження. Ефективність адміністративно-правового механізму компенсації визначається не лише повнотою нормативного закріплення процедур, а й якістю принципів, що спрямовують діяльність уповноважених органів на кожному етапі – від фіксації шкоди до соціальної реінтеграції постраждалих. Принципи виступають правовими орієнтирами, які забезпечують законність, прозорість, об'єктивність і своєчасність ухвалення рішень, окреслюють межі реалізації владних повноважень та слугують критерієм оцінки ефективності всієї державної компенсаційної політики [13].

За критерієм обсягу, масштабу застосування та специфіки правового впливу принципи адміністративно-правового регулювання відшкодування воєнних збитків доцільно поділити на загальні та спеціальні, за аналогією з методологічним підходом Є. В. Мінакової щодо принципів реінтеграції тимчасово окупованих територій [15].

Загальні принципи, до яких належать верховенство права, законність, рівність, пропорційність, належне врядування та доступність процедур, формують фундамент будь-якої адміністративно-правової діяльності й докладно опрацьовані у вітчизняній доктрині. Спеціальними у межах цього дослідження визнаються принципи, які безпосередньо зумовлені специфікою компенсаційної діяльності в умовах збройного конфлікту, а саме масовістю заяв постраждалих осіб, складністю доказування завданої шкоди, потребою у швидкому адміністративному реагуванні, необхідністю соціального відновлення потерпілих та зв'язком компенсації з повоєнною відбудовою [12].

Принципом у межах цього дослідження визнається нормативно обумовлена керівна засада, яка визначає зміст, спрямованість та межі діяльності суб'єктів компенсаційних процедур. Відбір спеціальних принципів у межах цього дослідження здійснено за критерієм функціональної відповідності кожного з них окремому структурному елементу компенсаційного механізму, що у сукупності забезпечує покриття повного циклу компенсаційної процедури – від первинної фіксації шкоди до стратегічного післявоєнного відновлення. Зокрема, серед спеціальних принципів адміністративно-правового регулювання у цій сфері, на наш погляд, доцільно виділити (1) принцип документування, що визначає вимоги до етапу фіксації та верифікації збитків; (2) принцип пріоритетності інтересів постраждалих осіб встановлює людиноцентричний стандарт розгляду заяв та ухвалення рішень; (3) принцип інституційної спроможності адресований організаційному виміру системи і стосується реальної здатності уповноважених органів виконувати покладені на них функції; (4) принцип реінтеграції постраждалих осіб орієнтує компенсаційну діяльність на повноцінне відновлення соціального становища потерпілого як кінцевий результат; (5) принцип «відновлювати краще, ніж було» (Build Back Better) задає стратегічний вектор використання компенсаційних, бюджетних і міжнародних ресурсів у процесі відбудови. Саме функціональна

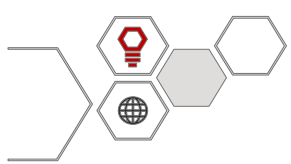

взаємодоповнюваність цих п'яти принципів обумовлює їх виокремлення як системної основи адміністративно-правового механізму компенсації шкоди, завданої збройною агресією.

Подальший аналіз присвячений розкриттю змісту, нормативного підґрунтя та практики реалізації кожного з виокремлених спеціальних принципів.

Принцип пріоритетності інтересів постраждалих осіб визначає стандарт взаємодії органу публічної влади з постраждалою особою на етапі прийому та розгляду заяви про компенсацію. Його сутність полягає у відході від формально-бюрократичного підходу та орієнтації на людиноцентричну модель публічного управління, у межах якої першочергового значення набуває врахування потреб вразливих категорій, доступність і зрозумілість адміністративних процедур, недопущення дискримінації та створення реальних умов для відновлення порушених майнових прав.

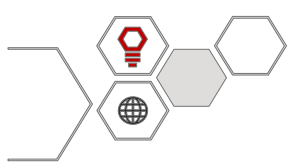
На міжнародному рівні зміст цього принципу закріплено в Основних принципах та керівних положеннях ООН щодо права на правовий захист і відшкодування шкоди жертвам грубих порушень міжнародних норм у сфері прав людини і серйозних порушень міжнародного гуманітарного права, які прямо вимагають забезпечення ефективного доступу жертв до правосуддя, справедливого та повного відшкодування і поваги до їхньої гідності [17]. Корелює з цим принципом і ст. 13 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року [18], яка вимагає не формальної доступності, а практичної ефективності засобу юридичного захисту. У практиці Європейського суду з прав людини (надалі – ЄСПЛ) відповідний стандарт послідовно розвивався у справах щодо компенсації переміщеним особам, зокрема, у справі *Doğan and Others v. Turkey*, де ЄСПЛ визнав за державою позитивний обов'язок створити ефективну компенсаційну процедуру для осіб, переміщених внаслідок конфлікту, незалежно від формального статусу їх володіння майном [19].

На національному рівні цей принцип ґрунтується на статті 3 Конституції України [20], яка визнає людину, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпеку найвищою соціальною цінністю та покладає на державу обов'язок утвердження і забезпечення прав і свобод людини, у тому числі в умовах воєнного стану та післявоєнного відновлення. Закон про компенсацію закріплює зобов'язання держави щодо максимально доступних та спрощених процедур для громадян, житло яких було знищене або пошкоджене внаслідок збройної агресії [1]. Правова природа такої компенсації як адміністративно-правового інструменту відновлення порушених прав була проаналізована автором у попередніх дослідженнях [21].

Водночас системний аналіз Закону про компенсацію виявляє його внутрішню суперечність – декларуючи доступність, законодавець обмежує коло суб'єктів права на компенсацію власниками нерухомого майна, фактично виключаючи наймачів та осіб, що користуються житлом на інших правових титулах (договір довічного утримання, безоплатне користування тощо). Така конструкція не узгоджується з міжнародним стандартом, який у Принципах Пін'єйру конкретизований у самотійному Принципі 16 «Права наймачів та інших невластників» і прямо вимагає від держав гарантувати наймачам та іншим законним користувачам житла доступ до реституції або справедливої компенсації на рівних з власниками умовах [22]. Відсутність такого підходу у Законі про компенсацію залишає поза правовим механізмом значну категорію осіб, які фактично втратили місце проживання внаслідок збройної агресії. Усунення цього недоліку потребує внесення змін до статті 2 Закону про компенсацію шляхом розширення кола отримувачів компенсації за рахунок легітимних користувачів житла з диференціацією форми компенсації залежно від обсягу правових повноважень особи щодо знищеного об'єкта.

Практична реалізація принципу пріоритетності інтересів постраждалих осіб в Україні, забезпечується чотирма основними інструментами. По-перше, спрощено процедури подання заяв через цифрові сервіси, зокрема державний

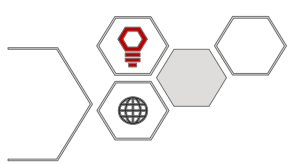

вебпортал електронних послуг «Дія», що дозволяє особам оперативно зафіксувати факт пошкодження або знищення житла без необхідності особистого звернення до органів влади. По-друге, пріоритетним розглядом заяв окремих категорій осіб (внутрішньо переміщених осіб, осіб з інвалідністю, багатодітних сімей, учасників бойових дій). По-третє, індивідуалізацією підходу до визначення розміру компенсації з урахуванням не лише вартості майна, а й фактичних життєвих обставин особи. По-четверте, забезпеченням доступності інформації через консультаційні центри, гарячі лінії та залучення системи безоплатної правової допомоги.

Таким чином, можна дійти висновку, що реалізація принципу пріоритетності інтересів постраждалих осіб трансформує людиноцентричний підхід із декларативного гасла в операційний стандарт діяльності органів публічної влади, що проявляється у запровадженні презумпції добросовісності заявника, спрощеному режимі доказування за умов воєнного стану та обов'язку органу сприяти особі в реалізації її права на компенсацію.

Принцип документування є фундаментальною передумовою результативності всього компенсаційного механізму, оскільки належна фіксація фактів заподіяння шкоди формує доказову базу для подальшого ухвалення рішень про компенсацію. Зміст цього принципу охоплює створення цілісної системи обліку та реєстрації пошкодженого чи знищеного майна, уніфікацію процедур збору доказів, застосування цифрових технологій документування, а також забезпечення повноти та достовірності зібраної інформації.

На міжнародному рівні принцип документування формують два ключові документи ООН. Принципи Пін'єйру щодо реституції житла та майна у контексті повернення біженців і переміщених осіб [22] вимагають від держав запровадження національних реєстрів майна та належної фіксації майнових прав осіб, що зазнали втрат. В свою чергу, Основні принципи та керівні положення ООН щодо права на правовий захист і відшкодування шкоди [17]

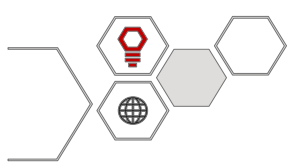

наголошують, що процедура доведення факту порушення прав має бути доступною та практично ефективною, а не формальною.

Із початком повномасштабної агресії російської федерації ці загальні стандарти отримали безпосередню прив'язку до української ситуації. У листопаді 2022 року Генеральна Асамблея ООН Резолюцією ES-11/5 «Сприяння правовому захисту й репараціям у зв'язку з агресією проти України» [23] визнала необхідність створення спеціального компенсаційного механізму. На виконання цієї політичної настанови Комітет міністрів Ради Європи рішенням від 12 травня 2023 року заснував Реєстр збитків, завданих агресією російської федерації проти України [24]. Поточний досвід його роботи свідчить, що результативність цього міжнародного інструменту значною мірою залежатиме саме від якості первинного документування на національному рівні.

На національному рівні правовим підґрунтям реалізації цього принципу слугує Закон про компенсацію, який передбачає необхідність подання заяв, надання підтверджуючих матеріалів щодо завданої шкоди, перевірки відповідних відомостей та внесення інформації до спеціальних реєстрів. Інституційним втіленням принципу є Державний реєстр пошкодженого та знищеного майна, що виступає ключовим інструментом систематизації, верифікації та збереження інформації про втрати, завдані внаслідок збройної агресії [1].

Водночас системний аналіз чинного регулювання виявляє суттєву прогалину, яка полягає в тому, що законодавство не визначає ієрархії засобів доказування та критеріїв їх достатності для ухвалення компенсаційного рішення. На практиці це означає, що однотипні докази (акти обстеження, фото- та відеоматеріали, супутникові знімки, покази очевидців) можуть отримувати різну оцінку різних комісій у схожих ситуаціях, що призводить до неоднакових результатів для постраждалих та прямо суперечить принципу рівного доступу до компенсації. Усунення цього недоліку потребує внесення

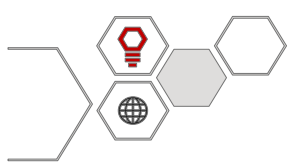
законодавчих змін, які б закріплювали ієрархію засобів доказування завданої шкоди (від акта обстеження як основного засобу до альтернативних форм фіксації у випадках обмеженого доступу до об'єкта) та встановлювала критерії їх достатності для прийняття компенсаційного рішення.

Практична реалізація принципу документування в Україні забезпечується цифровим сервісом «Дія», що дозволяє громадянам оперативно подати повідомлення про пошкоджене або знищене житло з долученням фото- та відеодоказів, геолокаційних даних та іншої супутньої інформації. Крім того, реалізацію цього принципу забезпечує інституційна взаємодія органів місцевого самоврядування, військових адміністрацій, правоохоронних органів та експертних установ, які здійснюють обстеження об'єктів, оцінку шкоди та перевірку достовірності наданих даних.

Особливе значення принцип документування набуває щодо об'єктів, розташованих на тимчасово окупованих територіях та у зонах активних бойових дій, де стандартні процедури обстеження об'єктивно неможливі. У таких умовах документування фактично переходить у площину віддалених методів і потребує окремого правового регулювання щодо допустимості та доказової сили таких засобів.

Таким чином, принцип документування має системоутворюючий характер, оскільки він одночасно забезпечує об'єктивність, обґрунтованість та легітимність компенсаційних рішень на національному рівні і формує доказову базу для міжнародних механізмів притягнення держави-агресора до відповідальності. Без належної реалізації цього принципу решта засад компенсаційного механізму втрачають практичне підґрунтя, оскільки рішення про компенсацію приймається саме на основі задокументованих фактів.

Принцип реінтеграції постраждалих осіб орієнтує компенсаційний механізм на кінцевий результат, а не на сам факт виплати, визначаючи критерієм успіху не перерахування коштів, а відновлення повноцінного соціального становища особи. Цей принцип передбачає вихід за межі суто

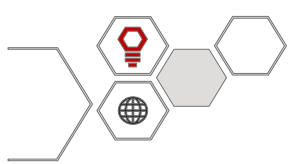

майнового відшкодування та комплексний підхід до відновлення життєвого становища потерпілих через забезпечення доступу до житла, медичної і психологічної допомоги, соціальних послуг, освіти та працевлаштування. У такому розумінні компенсація постає не як разовий акт, а як складова ширшої державної політики соціальної адаптації постраждалих [15].

На міжнародному рівні зміст цього принципу системно закріплений у Принципах ООН щодо реституції житла та майна у контексті повернення біженців і переміщених осіб (Принципи Пін'єйру), які вимагають інтеграції майнової реституції з механізмами забезпечення сталих рішень для переміщених осіб, зокрема відновлення житла, доступу до соціальних послуг та реальної можливості повноцінного повернення до місць довоєнного проживання [22]. Корелюють із цим підходом Основні принципи та керівні положення ООН щодо права на правовий захист і відшкодування шкоди [17], які прямо передбачають реабілітацію (медичну, психологічну, юридичну та соціальну) як самостійну форму відшкодування поряд з реституцією й грошовою компенсацією, чим закладається міжнародний стандарт комплексної моделі відновлення.

На національному рівні правовою основою принципу слугує сукупність актів – Закон про компенсацію [1], Закон України «Про соціальні послуги» [25], законодавство щодо внутрішньо переміщених осіб, ветеранського захисту та надання безоплатної правової допомоги. Кожен з цих актів регулює окремий сегмент реінтеграційного процесу, проте взяті в сукупності вони не утворюють єдиного процесуального режиму.

Саме у цій фрагментарності полягає основна проблема національного регулювання, адже законодавство не містить механізму координації між органами, відповідальними за майнову компенсацію, та органами соціального захисту, працевлаштування, охорони здоров'я й освіти. На практиці це означає, що особа, яка отримала грошову компенсацію за зруйноване житло, не отримує автоматично доступу до пов'язаних соціальних послуг чи сприяння у

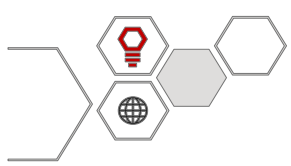

працевлаштуванні, і кожену процедуру вона має самостійно ініціювати у різних органах, що суперечить ідеї реінтеграції як єдиного комплексного процесу. Усунення цього недоліку потребує запровадження інституту єдиного компенсаційно-реінтеграційного провадження з визначенням провідного органу за моделлю «єдиного вікна», обов'язкової міжвідомчої взаємодії між комісіями з розгляду компенсаційних заяв, органами соціального захисту, центрами зайнятості та закладами охорони здоров'я, а також чітких строків такої взаємодії.

Практична реалізація принципу в Україні здійснюється через сукупність державних програм. До них належать забезпечення житлом осіб, які втратили його внаслідок бойових дій, шляхом грошових компенсацій або житлових сертифікатів, організація тимчасового розміщення внутрішньо переміщених осіб, забезпечення доступу до безоплатної медичної допомоги (включаючи реабілітаційні та психологічні послуги), сприяння працевлаштуванню, професійній перекваліфікації та доступу до освіти. Реалізація принципу є необхідною умовою не лише поновлення порушених прав, а й забезпечення соціальної стабільності та довгострокового розвитку держави в умовах подолання наслідків збройної агресії.

Принципово важливо, що принцип реінтеграції постраждалих осіб не підмінює собою соціальну політику держави, а встановлює адміністративно-правову вимогу узгодження компенсаційних процедур із суміжними механізмами соціального захисту, житлового забезпечення, медичної та психологічної допомоги. Перехід від компенсації як разової виплати до компенсації як відновлення соціального становища становить якісну зміну парадигми адміністративно-правового регулювання, що вимагає не лише оновлення матеріальних норм, а й структурної реформи процедурного забезпечення компенсаційного механізму.

Принцип інституційної спроможності є організаційною передумовою реалізації решти принципів компенсаційного механізму, оскільки навіть

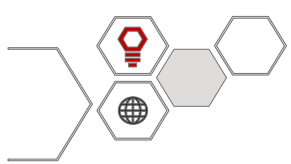

бездоганно сформульовані норми залишаються декларативними, якщо орган не матиме кадрового, фінансового, технічного та цифрового ресурсу для їх виконання. Зміст цього принципу охоплює формування системи уповноважених органів, здатних оперативно приймати, перевіряти та розглядати заяви постраждалих осіб, здійснювати оцінку завданої шкоди, ухвалювати обґрунтовані рішення щодо компенсації та забезпечувати їх фактичне виконання.

На міжнародному рівні зміст принципу опосередковано закріплений в Основних принципах та керівних положеннях ООН щодо права на правовий захист і відшкодування шкоди [17], які вимагають від держави забезпечення доступу постраждалих до правосуддя через ефективні, оперативні та неупереджені процедури. У контексті статті 13 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року [18] інституційна спроможність постає як передумова практичної ефективності засобу юридичного захисту, без якої формально доступний механізм перетворюється на ілюзорний.

На національному рівні принцип інституційної спроможності реалізується через адміністративно-правовий статус комісій з розгляду питань щодо надання компенсації, що діють при органах місцевого самоврядування та військових адміністраціях [26]. Інституційна архітектура компенсаційного механізму також включає Міністерство розвитку громад та територій України як центральний орган, відповідальний за реалізацію державної політики у сфері відновлення, а також спеціалізованих суб'єктів інформаційно-аналітичного забезпечення.

Водночас аналіз правозастосовної практики виявляє значущі проблеми у реалізації принципу. Експертний звіт Ради Європи щодо засобів правового захисту та механізмів відшкодування для постраждалих в Україні констатує наявність значних потреб у підвищенні інституційної спроможності національних компенсаційних комісій, зокрема щодо стандартизації процедур оцінки шкоди, належного експертного забезпечення обстеження об'єктів та

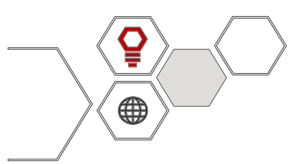

координації з міжнародним рівнем відшкодування [27]. Виявлені проблеми становлять одну з причин тривалого розгляду заяв та оскаржень компенсаційних рішень і безпосередньо підтверджують, що інституційна спроможність є ключовим чинником ефективності механізму в цілому. Окремою проблемою є нестабільність фінансового забезпечення компенсаційних програм, що вимагає поєднання внутрішніх бюджетних ресурсів, міжнародної фінансової підтримки та майбутніх репараційних надходжень.

Усунення виявлених недоліків потребує закріплення у Законі про компенсацію мінімальних стандартів інституційної спроможності для комісій з розгляду компенсаційних заяв, що мають охоплювати норматив кадрового забезпечення з урахуванням обсягу заяв, обов'язок залучення сертифікованих оцінювачів за заявами щодо знищених об'єктів, обов'язок періодичного підвищення кваліфікації членів Комісій, а також механізм регулярної оцінки та публічного моніторингу інституційної спроможності кожної комісії.

Право на компенсацію, не підкріплене реальною інституційною спроможністю органу його реалізувати, ризикує залишитися юридичною фікцією. Тому принцип інституційної спроможності варто розглядати не як допоміжну, а як системотворчу засаду адміністративно-правового механізму компенсації, що визначає реальну можливість трансформації права на компенсацію з нормативної моделі на дієвий інструмент захисту постраждалих осіб.

Ще одним спеціальним принципом є принцип «відновлювати краще, ніж було» (Build Back Better), який надає компенсаційному механізму стратегічного виміру. На відміну від чотирьох попередніх принципів, що регулюють поточні процедури компенсаційного провадження, цей принцип задає довгостроковий орієнтир, а саме якісну модернізацію об'єктів та середовища, а не механічне відтворення довоєнного стану. Згідно з ним компенсаційні заходи мають бути спрямовані не лише на ліквідацію наслідків

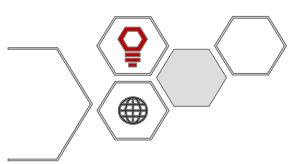

шкоди, а й на одночасне підвищення безпеки, стійкості, енергоефективності та інклюзивності відновлюваних об'єктів.

На міжнародному рівні цей принцип концептуально закріплений у Сендайській рамковій програмі зі зниження ризику катастроф на 2015–2030 роки [28], ухваленій третьою Всесвітньою конференцією ООН з питань зменшення ризику катастроф у березні 2015 року. Зазначена програма пропонує використовувати фазу відновлення для інтеграції заходів зі зниження ризиків у процес відбудови та модернізації інфраструктури. Цей підхід розвинений у Новій програмі ООН для розвитку міст 2016 року [29] та підтверджений у міжнародних інструментах післяконфліктного відновлення.

Хоча цей принцип не отримав прямого закріплення в нормативно-правових актах України як самостійна засада компенсаційного механізму, він втілений у документах стратегічного планування. Зокрема у Національному плані відновлення України, представленому в липні 2022 року на конференції в Лугано [30], та Плані для Ukraine Facility 2024-2027 [31], який пов'язує подальшу фінансову підтримку України з дотриманням стандартів сталого розвитку, енергоефективності та інклюзивності. Зазначене створює нормативну прогалину, оскільки стратегічні документи орієнтують державну політику на відновлення у кращому вигляді, тоді як саме компенсаційне законодавство залишається в парадигмі простого відновлення довоєнного стану. Усунення цього недоліку потребує доповнення Закону про компенсацію нормою, яка б передбачала, що відновлення об'єктів у межах компенсаційного механізму здійснюється з обов'язковим дотриманням актуальних стандартів енергоефективності, безбар'єрності та екологічної стійкості.

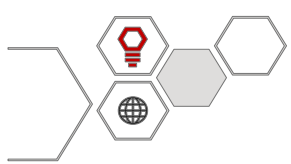
Практична реалізація зазначеного принципу в Україні забезпечується за трьома основними напрямками. По-перше, через оновлення будівельних норм у частині енергоефективності, використання сучасних будівельних матеріалів, безбар'єрності та інклюзивності. По-друге, через інтеграцію екологічних підходів у процес відбудови, зокрема впровадження відновлюваних джерел

енергії, зменшення вуглецевого сліду та раціональне використання ресурсів. По-третє, через інтеграцію відбудовних програм з регіональним розвитком, що дозволяє розглядати відновлення як інструмент якісної трансформації середовища, а не лише як ліквідацію руйнувань.

Принцип «відновлювати краще, ніж було» вирізняється з-поміж інших спеціальних принципів своїм стратегічним характером. На відміну від інших принципів, він не визначає індивідуального розміру відшкодування або порядку розгляду заяв, а формує державну політику використання компенсаційних, бюджетних і міжнародних ресурсів у процесі відновлення. У такій якості зазначений принцип спрямовує сукупну дію інших принципів (документування, пріоритетності інтересів постраждалих осіб, інституційної спроможності та реінтеграції) на досягнення довгострокової мети – формування якісно нового рівня безпеки, стійкості та розвитку у повоєнний період.

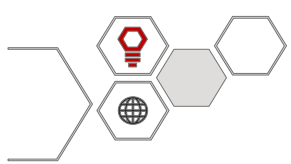
Викладене дозволяє стверджувати, що п'ять виокремлених спеціальних принципів документування, пріоритетності інтересів постраждалих осіб, інституційної спроможності, реінтеграції та «відновлювати краще, ніж було» утворюють не випадкову сукупність, а функціонально цілісну систему. Зокрема, документування забезпечує доказову основу ухвалення рішень, пріоритетність інтересів постраждалих осіб задає людиноцентричний стандарт їх прийняття, інституційна спроможність гарантує реальну реалізованість прийнятих рішень, реінтеграція спрямовує компенсацію на повноцінне відновлення соціального становища постраждалого, а принцип «відновлювати краще, ніж було» задає стратегічний орієнтир використання компенсаційних ресурсів. Кожен з принципів є самостійно значущим, проте повноцінна реалізація права на компенсацію забезпечується лише їх сукупною дією. Саме таке системне розуміння перетворює компенсаційний механізм із процедури виплат на комплексну адміністративно-правову модель відновлення.

Висновки. Проведене дослідження дозволяє сформулювати такі основні висновки. По-перше, адміністративно-правовий механізм компенсації шкоди, завданої збройною агресією російської федерації проти України, потребує самостійної системи спеціальних принципів, які відрізняються від загальних засад адміністративного права за критерієм специфіки правового впливу. Сукупність таких принципів формується на перетині норм національного законодавства, міжнародно-правових стандартів захисту жертв збройних конфліктів та емпіричних потреб післявоєнного відновлення.

По-друге, до системи спеціальних принципів адміністративно-правового механізму компенсації віднесено п'ять засад: (1) принцип документування, (2) принцип пріоритетності інтересів постраждалих осіб, (3) принцип інституційної спроможності, (4) принцип реінтеграції постраждалих осіб та (5) принцип «відновлювати краще, ніж було». Критерієм їх виокремлення є функціональна відповідність окремим структурним елементам компенсаційного механізму, що у сукупності забезпечує покриття повного циклу – від первинної фіксації шкоди до стратегічного післявоєнного відновлення.

По-третє, аналіз законодавства виявив низку прогалин у нормативному закріпленні цих принципів, зокрема (1) обмеженість суб'єктного складу отримувачів компенсації (виключення наймачів та користувачів за іншими титулами); (2) відсутність ієрархії засобів доказування та критеріїв їх достатності; (3) відсутність механізму координації між органами компенсації та органами соціального захисту; (4) недостатність мінімальних стандартів інституційної спроможності комісій з розгляду компенсаційних заяв; (5) відсутність прямого нормативного закріплення принципу «відновлювати краще, ніж було» як засади компенсаційного механізму. У межах дослідження запропоновано конкретні напрями удосконалення Закону про компенсацію для усунення виявлених прогалин.

У теоретичному вимірі обґрунтовано тезу про те, що інституційна спроможність становить не похідну від нормативного регулювання, а самостійну правову цінність, без реалізації якої право на компенсацію залишається юридичною фікцією.

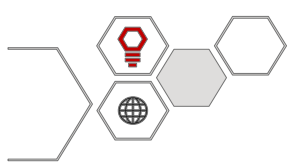
Наукова новизна дослідження полягає в тому, що спеціальні принципи адміністративно-правового механізму компенсації воєнної шкоди вперше виокремлюються як самостійний предмет адміністративно-правового дослідження, а компенсаційний механізм запропоновано розглядати не як процедуру виплати коштів, а як комплексну адміністративно-правову модель, що охоплює фіксацію шкоди, розгляд заяв, ухвалення рішень, соціальне відновлення постраждалих осіб та стратегічну відбудову.

Обмеження дослідження. Робота зосереджена на принциповому рівні адміністративно-правового регулювання, тому процедурні аспекти діяльності компенсаційних комісій та відповідна правозастосовна практика розглянуті лише в тій мірі, яка необхідна для обґрунтування виокремлених принципів. Емпіричний матеріал використовувався вибірково.

Перспективи подальших досліджень. Окремого опрацювання потребує нормативне закріплення кожного з виокремлених принципів у Законі про компенсацію, розробка стандартів інституційної спроможності комісій з розгляду компенсаційних заяв, а також механізм процесуальної взаємодії компенсаційних і соціальних органів у межах єдиного провадження.

Список використаних джерел

1. Про компенсацію за пошкодження та знищення окремих категорій об'єктів нерухомого майна внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України, та Державний реєстр майна, пошкодженого та знищеного внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України : Закон України від 23 лютого 2023 р. №

2923-IX / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2923-20#Text> (дата звернення: 02.01.2026).

2. Блага А.Б., Мартиненко О.А. Жертви збройного конфлікту в Україні: проблеми компенсації та відшкодування за спричинені збитки. *Право і суспільство*. 2019. № 3. Ч. 2. С. 144–151. DOI: 10.32842/2078-3736-2019-3-2-23

3. Писарева Е.А., Клапоущак Д.С. До питання про відшкодування шкоди, завданої збройною агресією російської федерації проти України. *Академічні візії*. 2022. № 13. DOI: 10.5281/zenodo.7508222

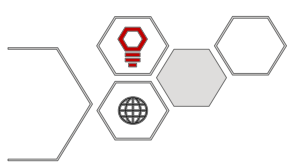
4. Шрамко С.С. Правові механізми відшкодування шкоди жертвам воєнного конфлікту в Україні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія «Право». 2024. Т. 4. № 84. С. 308–313. DOI: 10.24144/2307-3322.2024.84.4.51

5. Гавриленко О.О. Правова основа відшкодування шкоди, завданої фізичним особам та юридичним особам приватного права внаслідок повномасштабної війни російської федерації проти України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія «Право». 2024. Вип. 86. Ч. 2. С. 51–58. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2025/01/10-1.pdf> (дата звернення: 02.01.2026).

6. Труфанова Ю. Правові механізми захисту осіб, які постраждали від пошкодження та знищення майна внаслідок збройної агресії проти України. *Актуальні проблеми правознавства*. 2025. № 4. С. 110–113. URL: <https://appj.wunu.edu.ua/index.php/appj/article/view/2223> (дата звернення: 02.01.2026).

7. Валендюк О. Цивільно-правові наслідки війни в контексті відшкодування шкоди фізичним та юридичним особам. *Проблеми законності*. 2025. № 168. С. 39–53. DOI: 10.21564/2414-990X.168.326389

8. Махінчук В.М. Від репарацій та контрибуції до нових засад щодо компенсації шкоди, завданої внаслідок військової агресії рф проти України.

Юридична Україна. 2022. № 4. С. 6–25. URL: https://repository.ndippp.gov.ua/bitstream/handle/765432198/1055/Makhinchuk_Y_U_4_2022.pdf (дата звернення: 02.01.2026).

9. Коверзнев В.О., Пономарьов С.П. Юридичні підстави, форми і принципи відшкодування збитків, завданих Україні військовою агресією російської федерації. *Економіка та право*. 2023. Т. 68. № 1. С. 43–57. DOI: 10.15407/econlaw.2023.01.043.

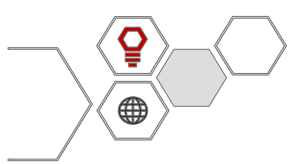
10. Войціховський А.В., Коломієць Ю.М., Ватаманюк Р.В. Відшкодування шкоди як форма міжнародно-правової відповідальності рф за збройну агресію проти України. *Право і безпека – Law and Safety*. 2025. Т. 99. № 4. С. 7–19. DOI: 10.32631/pb.2025.4.01

11. Шатіло В.А. Загальнонаукові підходи до визначення принципів права та їх вплив на розвиток конституційного механізму державної влади. *Публічне право*. 2019. № 2 (34). С. 9–14. URL: <https://www.publichne-pravo.com.ua/files/34/pdf/pp-2019-34-full.pdf> (дата звернення: 02.01.2026).

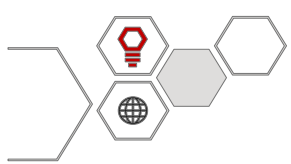
12. Сенаторова О.В. Права людини і збройні конфлікти : навчальний посібник. Київ : ФОП Голембовська О.О., 2018. 208 с. URL: https://nlu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/05/msc_6_cory.pdf (дата звернення: 02.01.2026).

13. Колодій А.М. Принципи права України : монографія. Київ : Юрінком Інтер, 1998. 208 с. URL: https://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/MONOGRAFIJ_2016/Kolodiy_1998.pdf (дата звернення: 02.01.2026).

14. Курило В.І., Мушенюк В.В. Адміністративно-правові засади реалізації проектів повоєнного відновлення України. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука»*. Серія «Юридичні науки». 2025. № 1. С. 18–24. URL: <https://www.inter-nauka.com/uploads/public/17405580252704.pdf> (дата звернення: 02.01.2026).

15. Мінакова Є.В. Принципи реінтеграції тимчасово окупованих територій України: теоретико-правові аспекти. *Вісник Кримінологічної асоціації України*. 2023. № 3 (30). С. 460–469. URL: <https://vca.univd.edu.ua/index.php/vca/article/view/235/234> (дата звернення: 02.01.2026).
16. Юнін О.С. Відшкодування шкоди власникам нерухомого майна, знищеного або пошкодженого внаслідок бойових дій: особливості та проблеми правового регулювання. *Актуальні проблеми службово-бойової діяльності сил сектору безпеки і оборони України* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., м. Дніпро, 25 квітня 2025 р. Дніпро : Дніпровський державний університет внутрішніх справ, 2025. С. 300–304. URL: <https://er.dduvs.edu.ua/bitstream/123456789/14608/1/23.pdf> (дата звернення: 02.01.2026).
17. Основні принципи та керівні положення щодо права на правовий захист і відшкодування шкоди жертвам грубих порушень міжнародного права, прав людини та серйозних порушень міжнародного гуманітарного права : резолюція Генеральної Асамблеї ООН A/RES/60/147 від 16 грудня 2005 р. URL: <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/basic-principles-and-guidelines-right-remedy-and-reparation> (дата звернення: 02.01.2026).
18. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення: 02.01.2026).
19. Справа «Doğan and Others v. Turkey» : рішення Європейського суду з прав людини від 29 червня 2004 р., заяви № 8803/02-8811/02, 8813/02, 8815/02-8819/02. *HUDOC Database*. URL: <https://hudoc.echr.coe.int> (date of access: 02.01.2026).
20. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 1996.

№ 30. Ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення: 02.01.2026).

21. Семенов І. В. Правова природа компенсації за зруйноване та пошкоджене майно через військову агресію рф. *Наукові перспективи*. 2024. № 3 (45). С. 1338–1346. URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/np/article/view/21659/21632> (дата звернення: 02.01.2026).

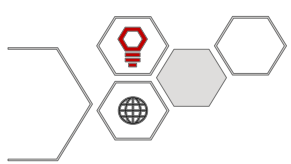
22. Pinheiro P. Principles on Housing and Property Restitution for Refugees and Displaced Persons. *Housing and Property Restitution in the Context of the Return of Refugees and Internally Displaced Persons: Final Report of the Special Rapporteur*. UN Doc. E/CN.4/Sub.2/2005/17. 28 June 2005. URL: <https://digitallibrary.un.org/record/552535> (date of access: 02.01.2026).

23. Furtherance of Remedy and Reparation for Aggression against Ukraine : Resolution adopted by the UN General Assembly on 14 November 2022, A/RES/ES-11/5. URL: <https://digitallibrary.un.org/record/3994481> (date of access: 02.01.2026).

24. Resolution CM/Res(2023)3 establishing the Enlarged Partial Agreement on the Register of Damage Caused by the Aggression of the Russian Federation against Ukraine : adopted by the Committee of Ministers of the Council of Europe on 12 May 2023 (as amended on 27 September 2023). URL: <https://rm.coe.int/0900001680ab2595> (date of access: 02.01.2026).

25. Про соціальні послуги : Закон України від 17 січня 2019 р. № 2671-VIII / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text> (дата звернення: 02.01.2026).

26. Семенов І. В. Особливості адміністративно-правового статусу комісії з розгляду питань щодо надання компенсації за знищені об'єкти нерухомого майна. *Академічні візії*. 2023. № 23. URL: <https://academy-vision.org/index.php/av/article/view/2269/2144> (дата звернення: 02.01.2026).

27. Svanidze E., Wühler N. Expert Report on Remedies and Redress Mechanisms for War-affected Individuals in Ukraine. Strasbourg : Council of Europe, Directorate General of Human Rights and the Rule of Law, November 2023. URL: <https://rm.coe.int/council-of-europe-expert-report-on-national-remedies-in-ukraine-2775-2/1680adebf5> (date of access: 02.01.2026).

28. Sendai Framework for Disaster Risk Reduction 2015–2030 : adopted at the Third UN World Conference on Disaster Risk Reduction, Sendai, Japan, 18 March 2015, UN Doc. A/CONF.224/CRP.1. URL: <https://www.undrr.org/publication/sendai-framework-disaster-risk-reduction-2015-2030> (date of access: 02.01.2026).

29. Нова програма розвитку міст (New Urban Agenda) : ухвалена Конференцією ООН з житла та сталого міського розвитку (Habitat III) 20 жовтня 2016 р., UN Doc. A/RES/71/256. URL: <https://habitat3.org/the-new-urban-agenda/> (дата звернення: 02.01.2026).

30. Національний план відновлення України : презентовано на Міжнародній конференції з питань відновлення України, м. Лугано, Швейцарія, 4–5 липня 2022 р. URL: <https://ua.unc-international.com/past-conferences/unc22/materiali-konferenciyi> (дата звернення: 02.01.2026).

31. План для Ukraine Facility 2024–2027 / Міністерство економіки України. Київ, 2024. URL: <https://www.ukrainefacility.me.gov.ua/wp-content/uploads/2024/03/plan-ukraine-facility.pdf> (дата звернення: 02.01.2026).